

CIEKAWOŚĆ

Ciekawość: świata, wiedzy i innych ludzi. Stałe rozbudzenie w sobie podziwu dla złożoności i piękna świata. Pozytywne nastawienie do nauki i nowych doświadczeń przy zachowaniu krytycznego myślenia i racjonalnej analizy źródeł. Świadomość istnienia takich zagrożeń jak propaganda, fake news, manipulacja – a także umiejętność ich rozpoznawania i odpowiedniego reagowania.

Bycie ciekawym świata, czyli docenianie różnych sfer życia i ich wzajemnych powiązań w czasach postępującej specjalizacji dziedzinowej.

Bycie otwartym i nieprzywiązanym do założeń. Bycie gotowym na nieoczekiwane sytuacje i ciągły rozwój, dokonywanie odkryć i budowanie nieoczywistych interpretacji.

Postrzeganie wiedzy jako narzędzia do samodzielnego myślenia i działania oraz do rozwijania swoich umiejętności poznawczych: samodzielnego korzystania z wiedzy i świadomości jej kumulatywnej wartości.

Szukanie powtarzających się wzorców, rozumowanie abstrakcyjne i tworzenie modeli: znajdowanie wzorców, identyfikowanie prawidłowości i powtarzających się modeli, przedstawianie istotnych i eliminowanie nieistotnych danych, uogólnianie i przedstawianie problemu w formie modelu lub symulacji.

Pozytywne nastawienie do uczenia się. Wyznaczanie celów samorozwoju. Rozumienie potrzeby uczenia się przez całe życie i postrzeganie tego procesu przez pryzmat jego dynamiki i zmienności.

Samoregulacja uczenia się, czyli efektywny i autonomiczny proces planowania, szacowania, prognozowania i zauważania własnych możliwości oraz umiejętność określania poziomu ich przydatności.

Pielęgnowanie pokory intelektualnej; zdolność do zwątpienia we własną wiedzę bez dyskredytowania swoich doświadczeń.

Umiejętność krytycznego myślenia, wyszukiwania informacji i ich interpretowania, a także zdolność do skutecznego osądu i wnioskowania na podstawie posiadanej wiedzy.

1. CZYM JEST CIEKAWOŚĆ?

Ciekawość poznawcza, rozumiana jako naturalna pasja ludzi do odkrywania świata i zgłębiania natury zjawisk, informacji oraz otaczających nas procesów, jest wartością nadrzędną zarówno w samym procesie edukacji szkolnej, jak i późniejszym życiu społecznym, zawodowym i emocjonalnym.

Na ciekawość świata składają się zarówno pozytywne nastawienie do nauki i nowych doświadczeń (wraz z umiejętnościami wyznaczania sobie celów samorozwoju i samoregulacji procesów uczenia się), postrzeganie wiedzy jako narzędzia do samodzielnego myślenia i działania, ale również myślenie abstrakcyjne, zdolność do analizy i syntezy myśli oraz formułowania wniosków. Procesy te usprawnia zarówno postawa otwartości i nieprzywiązania do podjętych wcześniej założeń (a więc zdolność do reinterpretacji sytuacji oraz uważność na nowe konteksty), jak i umiejętność krytycznego myślenia, racjonalnej analizy źródeł oraz świadomość istnienia zjawisk takich jak manipulacja, fake news, propaganda wraz z gotowością reagowania na nie.

Ciekawość świata, zachwytna nad otaczającą nas rzeczywistością i pasja do zdobywania nowej wiedzy oraz doświadczeń są cechami charakterystycznymi dla dzieci w wieku przedszkolnym. Słabną one około szóstego, siódmego roku życia, kiedy dziecko rozpoczyna edukację szkolną (Walin H., O’Grady S., Xu F., *Curiosity and Its Influence on Children’s Memory*, University of California, 2016). W związku z tym jedną z kluczowych ról szkoły powinno być stałe jej podsycanie, poprzez ukazanie, jak interesującym, złożonym i wyjątkowym miejscem jest świat i rządzące nim prawa.

2. JAK UCZYĆ CIEKAWOŚCI?

Wpływ zaciekawienia ucznia danym tematem na usprawnienie procesów pamięciowych i osiąganie lepszych wyników edukacyjnych został udowodniony i opisany w licznych badaniach naukowych (Kang MJ, *The Wick in the Candle of Learning: Epistemic Curiosity Activates Reward Circuitry and Enhances Memory*, Sage Journals, 2009), jednak ciekawość przydaje się nie tylko w procesie edukacji. Profesor Edward Diener (1946-2021), psycholog z Uniwersytetu Utah i Uniwersytetu Wirginii, jeden z najbardziej znanych na świecie badaczy szczęścia, w swoich pracach naukowych i publicystycznych (Diener E., Biswas-Diener R., *Happiness. Unlocking the Mysteries of Psychological Wealth*, Wiley-Blackwell, 2008) wskazywał na kluczową rolę ciekawości również w aspektach społecznym i emocjonalnym człowieka. Udowodnił między innymi, że osoby ciekawe świata częściej angażują się w interakcje społeczne, łatwiej nawiązują relacje i deklarują wyższy poziom zadowolenia z życia.

Eksperci edukacyjni nie mają wątpliwości, że ciekawość jest wartością, którą powinna przekazywać szkoła. Nauczyciele mogą przy tym korzystać ze sprawdzonych i opisanych narzędzi. W pracy „Stimulating Curiosity to Enhance Learning” – czytamy: *Istnieją sposoby stymulowania ciekawości uczniów, a także proste techniki klasowe, które można zastosować w niemal każdej dziedzinie akademickiej i zgodnie z teorianami powinny działać na wzmocnienie ciekawości uczniów* (Pluck G., Johnson HL, *Stimulating Curiosity to Enhance Learning*, Education Science and Psychology, 2011).

Według konstruktywistycznego modelu pedagogiki (którego ojcem jest Ernst von Glasersfeld, XX-wieczny psycholog poznawczy) wiedza nie tyle jest zdobywana, co doświadczana. Uczniowie konstruują ją samodzielnie, poprzez doświadczenia i interakcje społeczne, a proces ten jest warunkowany ciekawością poznawczą małych dzieci. Paradygmat konstruktywistyczny zakłada dużą elastyczność ze strony nauczycieli, którzy na bieżąco powinni dostosowywać przestrzeń edukacyjną do potrzeb swoich uczniów (von Glasersfeld E., *Cognition, Construction of Knowledge, and Teaching*, National Science Foundation, Washington D.C., 1988).

3. ROLA NAUCZYCIELA W KSZTAŁTOWANIU CIEKAWOŚCI WŚRÓD UCZNIÓW

Największym wrogiem ciekawości poznawczej jest szkolna nuda i niezrozumienie przez uczniów omawianych zagadnień. Niekwestionowaną rolą dobrego nauczyciela jest więc inspirowanie, prowokowanie do zadawania pytań i szukania na nie odpowiedzi oraz zachęcanie uczniów do ciągłego rozwoju. Aby ją wypełnić, nauczyciel nie może poprzestać na wygłaszaniu tradycyjnego, jednostronnego monologu, w którym nie ma miejsca na zaangażowaną dyskusję, refleksję i aktywny udział uczniów. Ciekawość uczniów w procesie edukacyjnym jest możliwa do osiągnięcia wyłącznie przez **zaangażowanie** ich w omawiany temat.

Najprostszym i najbardziej intuicyjnym narzędziem jest stawianie uczniom **pytań** (nie tylko w celu sprawdzenia wiedzy, ale przede wszystkim dzielenia się refleksją) oraz zapewnienie im bezpiecznej, wspierającej przestrzeni do tego, by formułowali je sami. Z raportu Instytutu Badań Edukacyjnych pt. „Szkoła oczami uczniów: relacje z nauczycielami, kolegami i przemoc szkolna” (2015) dowiadujemy się, że uczniowie pozytywnie oceniają lekcje, w których nauczyciel zadawał pytania, prowokując ich do samodzielnej refleksji i dzielenia się swoimi spostrzeżeniami.

Do zaangażowania uczniów w omawiany podczas lekcji temat i pobudzenia ich zainteresowania przydatne mogą być również metody takie jak: **problem-based learning** (czyli przerabianie danego materiału poprzez rozwiązywanie związanego z nim problemu bądź wyzwania, co przenosi rolę ucznia z biernego odbiorcy treści do aktywnego uczestnika zajęć), nauka przez doświadczenia (uczniowie dochodzą do wniosków samodzielnie, a poczucie sprawczości i empiryczna praktyka rozbudza ich ciekawość) czy prowadzenie **dyskusji** na wskazany temat.

Warto mieć też na uwadze regułę, którą rządzi się psychologia społeczna: mówca, który sam wydaje się być niezaciekawiony podejmowanym przez siebie tematem, nie jest w stanie zaciekawić nim innych. Nie bez powodu mówi się o „zarażaniu pasją”. Warto więc, aby nauczyciel wzmacniał własną ciekawość poznawczą, chciał pogłębiać wiedzę i dzielić się nią w sposób entuzjastyczny. Dobrze, aby unikał monotonnego tonu czy znudzonego wyrazu twarzy podczas prowadzonych przez siebie zajęć.

4. PRZYKŁADOWE PYTANIA DO LEKCJI

Ciekawość poznawcza zawiera w sobie również umiejętność krytycznego myślenia i analizowania źródeł, a także świadomość istnienia takich zjawisk jak propaganda, manipulacja czy fake news. Rolą szkoły jest przekazanie uczniom wiedzy na temat zagrożeń informacyjnych współczesnego świata i kształtowanie kompetencji i narzędzi do walki z nimi. Mogą w tym pomóc próby wspólnego poszukiwania odpowiedzi na następujące pytania:

- Jak sprawdzić, czy informacja znaleziona w internecie jest prawdziwa?
- Jakie zagrożenia niosą za sobą media społecznościowe?
- Czym jest język propagandy i jak się przed nim chronić?
- Kto i w jakim celu może nami manipulować?
- Jak rozumiecie pokorę intelektualną i czy jest ona siłą czy słabością?
- Jak ludzie zdobywali informacje przed masowym dostępem do internetu?
-
-
-

5. PRZYKŁADOWE TEMATY PROJEKTÓW I/LUB LEKCJI WZMACNIAJĄCYCH CIEKAWOŚĆ POZNAWCZĄ I KRYTYCZNE MYŚLENIE U UCZNIÓW:

- Media stare i nowe. Jak media społecznościowe wypierają gazety, stacje radiowe i publicystykę telewizyjną oraz czy w świecie przyszłości jest jeszcze miejsce na „stare” dziennikarstwo.
- Zdobywanie informacji kiedyś i dzisiaj. Szanse i zagrożenia związane z (r)ewolucją technologiczną.
- Próba zrozumienia wszystkich stron i znalezienia konstruktywnego, pokojowego rozwiązania na przykładzie lokalnego konfliktu społecznego (dotyczącego budowy drogi, grodzienia osiedla itd.)
- Manipulacja i propaganda jako środki polityczne. Przykłady, zagrożenia, demokratyczne metody oporu.
-
-
-

BIBLIOGRAFIA

- Diener E., Biswas-Diener R., *Happiness. Unlocking the Mysteries of Psychological Wealth*, Wiley-Blackwell, 2008
- Gruber M., Ranganath Ch., *How Curiosity Enhances Hippocampus-Dependent Memory: The Prediction, Appraisal, Curiosity, and Exploration Framework*, Cell, 2019
- Kang MJ, *The Wick in the Candle of Learning: Epistemic Curiosity Activates Reward Circuitry and Enhances Memory*, Sage Journals, 2009,
- Pluck G., Johnson HL, *Stimulating Curiosity to Enhance Learning*, Education Science and Psychology, 2011
- von Gersersfeld E., *Cognition, Construction of Knowledge, and Teaching*, National Science Foundation, Washington D.C., 1988
- Walsh H., O'Grady S., Xu F., *Curiosity and Its Influence on Children's Memory*, University of California, 2016.

